

تورک یوردی

تورک ادبیاقلدی مرکزی هیئت طرفندره نشر اولنور.

نومرو ۶

مارت ۱۳۴۱

جلد ۱

رشیدالدین وائری

— دردنجی سایدن دوام —

بلوشه نك ده قبول ايتديكى كې ، حقيقت ، اوقادار بسيط دكلدر . عبدالله كاشاني مدعالزنده تماماً حقلي اولمايه بيلير ، بونكه برابر ساده جه كنديسنك چيلفين ويا فضولي بر كيمسه (ص ۱۵۳) اولاسي ادعاسي وارد اوله ماز . وزيرك بوعلمي اثرك ترتيب وتاليقي صيره سنده كندى مادونلرينك مساعيسي استعمار ايتمش اوله سي - يالكز شرقده معتاد اولان برحادثه دكلدر . فقط مادونلرينك ده بوكي خصوصاتده كنديلرينك حقيقتده اولديغندن داها بويوك برفعاليت حصه لري بولونديغني ادعا ايتمه لري عيني درجه كثر الوقوعدر . بونقطه يه عائد بلوشه نك دليللري كافي درجه قناعت بخش اولاماز . ذاتاً كنديسي ده « عبدالله كاشاني » نك ياره حسابلرندن ماعدا خصوصاتده ده ياكلش اوله سي احتمالي قبول ايدويور . رشيد اوكا « موغوللر تاريخي » نى كنديسي له برابر امضا ايتمه كنه مساعده ايده جكني وعد ايتمش اوله بيلير . (ص ۱۵۲) فقط بوكا دائر ، بالذات كاشاني نك سوزلرنده ، نه ده جامع التواريخ متننده برايمه بيله يوقدر . اساساً شرق مؤلفلري عموميتله اثرلرينك عنواني آلتنه « امضا ايتمزلر » ، بلكه اسملريني مقدمه ويا اثرك مختلف قسملرندن بريته بعضاده اثرك ويا فصللردن برينك صوكنه درج ايدلر . ارسله كورديكمز كې ، بوكي برلر جامع التواريخده موجود اولوب بوتون بونلر كتابك يالكز بر مؤلف - كه رشيد [۱] - نامى آلتنده يازلمش اولديغني كوستر مكدده در .

بلوشه نك اثبات ايتديكى وجهه كاشاني مسلكدن بر مورخ ايدى . رشيد ايمه اوزمان طبيعياتچى وطبيب اولوب غازان خان سلطنتي زمانه قادار ، بيلديكمزه كوره ، تاريخله قطعياً اشتغال ايتمه مشدى . بوكيفيت كاشاني نك لهته اولقندن زياده عليه شهادت ايتمكدده در . « جامع التواريخ » مؤلفي بوكون آكلاديغمز معناده بر مورخ دكلدى . فقط زمانك مورخلرينه ده هيچ بكمزه ميوزدى . اونك ايچون تاريخي انتقاد موضوع بحث دكلدر . اونك فكرنجه ، مورخ وقايي كنديسنه كوردونكارى كې دكل ، منبعلرينك حكايه ايتدكلري كې نقل ايتمه مجبوردر ، بونكه برابر تاريخ ۱۱ و ۱۳ نجى عصر ك جونى ، وصافى وسائر عجم مورخلري ايچون اولديني كې ادبي برتأليف وابداع اثرى دكلدر ، اومورخندن

[۱] بلوشه (ص ۱۴۰ ده) المزه موغوللر تاريخنه عائد مقدمه سنه نك بر يازمه كچمش اوله يدى كاشاني نك سوزلرندن صوكره (برلين يازمه لرندن برنده در كه بوك ايچون ده آشاغيلره باقيكز) هيچ كيمسه نك « جامع التواريخ » ك دوغروندن دوغرويه كاشاني نك اولديغندن شبهه ايده ميه جكني بيان ايتمه قطعياً يا كيليور .

ولو که کلام و جمله نیک لطافت و بلاغتی ایچون اولسون؛ کندیسندن هیچ برشی علاوه ایتمکسزین
 مأخذلرینک سوزلرینی ممکن اولدی بی قادار حرفیاً نقلی ایتمه سنی طلب ایتمکده در .
 معاصرلرندن و صاف ، یادی بی ترویرک فرقنده اولمایه رق ، مشرک موغول خانلرینک آغزندن
 ایلک خلیفه لک نطقلرینی تقلیداً اویدرولش سوزلر سویله تیور ؛ رشید ایسه او کنده بلاغت
 ایچون الک مساعد بر موضوع (مثلاً جنکیز خانک کدرایت خانی تعیین ایدلش اولان اولجه
 کندیسله قطع مناسبت ایتمش اولدینی پدربینه کوندردیکی ایلچی هیئت بیعتی) بولوندینی زمان
 بیله ، کورولدیکنه نظراً ، تمهیدینه موغولجه مأخذده بولونغانلار تک بر کله علاوه ایتمه مشدر .
 فقط ، اولجایتو سلطنتی اثناسنده ، یهودی ، خریستیان ویت پرستلرک ، بعضاً قرآن کریم متنیله
 تماماً تعارض ایدن دینی توارو عنعنهلرینی آ کلامق ایجاب ایتدیکی زمان بوجهت مشکله شمشدر .
 اولجه ایکن بونقطه لرده ده اصوله صادق قالمش ، آنجاق بو حکایه لرندن کندیسنک ؛ عینی
 ایمان وقناعته اشتراک ایتدیکنه حکم ایتمک ایجاب ایتمه چکنی و کندیسنکده قارئلری کی
 اسلامیت منقولانته ایمان ایتدیکنی ، فقط باشقه ملتلرک منقولاتی ده بولمئلرک کندیلری ایچنده
 متواتر و محفوظ بولوندینی شکلده عرض ایتمک ضروری اولدینی قیدینی علاوه ایتمشدر .

رشیدک زماننده کی وقوعانه متعلق روایتلری ده مورخک طرفکیر بر مشاهد کی دکل
 حکومت اداره سنک بوتون تفرعاتنه تمامیه واقف و وقایعه فعلاً مشارک بر آدم صفتیه
 یازدیغنی واضحاً کویسترمکده در . غازان خانک اصلاحاتی حقنده کی حکایه سی بو وقایعه عائد
 اولجه جانی بر طرزده عرض اولونویورکه بویله سنی مورخلرک هیچ بریسنده بولامیورز ،
 عینی درجه شبهه دن عاریدرکه بو طرز تحکیه عینی موضوعه دائر و صافک کی قادار ، قارئلرک
 ادبی ذوقنه مطابق کلیوردی . مسلکی مورخ زماننک حکمدارینی آ کلامق لازم کلدیکی
 زمان بو حکمدارک مدح و تحییلنی الک برنجی وظیفه سی اوله رق تلقی ایتدیکی ایچون طبیعی رشید
 کی اخلافک کندیسنی مبالغه جیلقله اتهام ایتمه سی ایچون زماندا شلرینی شاهد کتیرمک
 قیدنده بولونه مازدی .

بالدات بلوشه ده (ص ۱۵۴) کاشانی نیک تألیف ایتدیکی « اولجایتو تاریخی » نیک
 اسلوبی رشیدک « موغولار تاریخی » شکلندن قطعاً فرقلی بولدیغنی قبول ایدیور .
 کاشانی بوندن ماعدا مسلمان نقطه نظرندن الک اسکی زمانلرندن عباسیلر سلاله سنک
 سوکنه قادار سورن بر جهان تاریخنه عائد مختصر بر تمهیدی احتوا ایدن دیگر بر اثر
 یازمشدر ؛ بو اثرک (قبل الاسلام دوری ، عصر سعادت و خلقای راشیدین قسملرینی احتوا
 ایدن) ابتداسی برلین کتبخانه سی یازمه لرندن برنده مندرج بولونمقده در . بلوشه بونسخه بی
 « جامع التواریخ » ک عائد اولدینی قسملریله مقابله ایتمش : بونقطه ده آره لرنده همان حرفیاً
 مشابهت کورولش ، آنجاق کاشانی نسخه سی داها تمام اولوب رشیدک ترک ایتمش اولدینی
 بعض تفرعاتی ، احتوا ایتمکده بولونمشدر .

بوصورتله رشید ایله کاشانی زمانلرنده کی وقوعاتدن بحث ایتدکاری زمان بربرندن

قطعیاً فرقی بر اسلوب ایله یازیورلر؛ بوکا مقابل متقدم اسلام مورخلرینک متنی نقل واجمال ایده جکلی زمان تمهیدلرندە حرفیاً مشابهت کورولمکده در . بناءً علیه کاشانی‌نک رشیدک اثرندە کی اشتراکی ، کورولمیکنه نظراً ، مؤلفک بالخاصه جمع و تلیق رولنه منحصر قسملره انحصار ایتمکدر .

مسلمان تاریخی تالیقاتی ایله آرزچوق آشنالنی اولانلر ایچون اثرک بوقسینک ناسل اتمام ایده یکی پک واضحدر ، اونک ایچون بلوشه‌نک رشید ، حافظ ابرو و محافل مؤلفلر حقندە صرف ایتدیکی « سرقت » ، « اتحال » و « نراکتسزلک » کی آغیر سوزلرینک نه افاده ایتدیکنی آکلامق کوچدر . اتحال تلیقی قرون وسطانک - مسلمان ، فرنک و چینلی - بوتون تلیقچیلری ایچون غریب برفکردر ؛ تلیقی سادە جه مأخذینک سوزلری حرفیاً نقل ایدوب عینی خبرلری کندی سوزلریله بسط ایتمک زحمتی اختیار ایتدیکی قدیرده قطعاً آدابه منافی بر حرکتده بولونمش عد اولونمازدی . ایفته رشیدده موفولر تاریخندە سلفی جوینی‌نک اثرندن استفاده ایتمک اعجاب ایتدیکی زمان و یاخود ۱۱ نجی عصر مؤلفلرندن بیرونی‌نک عرصه اثرندن بعض یارجه‌لری فارسی به ترجمه ایدرکن بویله یایتمکدی . داها اولجه‌ده سوبله‌نه‌بیلیرکه اثرک بوقسینی رشید موقعندە بولونان و او قادیار مادی و سناطه مانک اولان بر آدم ، صرف کندیدن اتمام ایده‌مزدی . بوکا بناءً عبدالله کاشانی‌نک ، شمس‌الدین کاشانی طرفندن ذکر ایدیلن ایکی کاتبین بری اوله‌سی و دیگر رفیق‌ده جامع‌التواریخک معهود اوچنجی مؤلفی احمد بخاری بولونمسی پک ممکندر . بوکاتیلر کوردیکیزکی بولانک تقریرندن ضبط اولونمش حکایه‌لر و یا تورک قوماندانلرینک آغزندن یازلمش و یاخودده بولر نزدندە موجود دفترلردن آلمش مالزمه‌بی حاضر بر شکله رشیددن آلیورلردی . عینی بومالزمه‌بی اسلام یازمه منابعندن چیقارلمش معلومات ایله اتمام و بوتون اثرک آرزچوق کتابت و انشا جهتندن ترتیب و تنظیمی خصوصیلری ده کندیلرینک وظائفی جله‌سندن بولونمش اوله‌سی محتملدر . بولرک بلاغتلرینه عائد بعض ایزلر « جامع‌التواریخ » ک بعض یرلرندە ، بالخاصه مقدمه‌ده محفوظ بولونمکده در ؛ بونکله برابر اثرک بویوک بوقسینک اسلوبی کاشانی‌نک کندی او قادیار فرقلیدرکه بوجهت بزی هر حالده بوکاتیلرک فعالیتنک خیلی دار بر چرچوه داخلندە قالمش اولدیغنی فرض ایتدیرر . بوشرائط داخلندە رشیدک ، کاشانی‌نک سعینه داها اولجه‌دن عطیه‌نک نصفنی وعد ایده‌جک درجه‌ده قیمت و بر دیکنی قبول ایتمک کوچدر .

بز رشیدک کاتیلرینک سوکره‌دن « جامع‌التواریخ » متفندە بعض کینی تعدیلات یایمش اوله‌قلریخ بیلورز . حتی بر یتیش موزه‌نوم یازمه‌لرندن برنده ، رشیدک معاصرلرندن بری اولان ، مستنسخ محمد بن حمزه برنجی جلده سوکته ، یالکیز بوجله دسترس اوله‌جق اولان قارئلرک نفعنه اوله‌رق ، اولجایتونک تخته جلوسی حکابه‌سنی قویویور . ومؤلفک بوندن دولایی کندیسندن شکایت ایتیه‌جکی امیدنی اظهار ایدیور . بر یتیش موزه‌نوم فهرستک مرتبک کوستردیککی وجهله بوفکر کورولمیکنه نظراً رشید طرفندن تنسیب ایدکدی .

سوی وار

روسجه‌دن ناقلی : راجب غلرمی